

پژوهشکده شورای نگهبان
گزارش استدلالی

نظرات استدلالی شورای نگهبان

در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

**قانون الحاق یک تبصره به ماده (۳۵۳) قانون
آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۶/۷/۳۰**

پژوهشکده شورای نگهبان

باسمہ تعالیٰ

نظرات استدلالی شورای نگهبان

در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

قانون الحاق یک تبصره به ماده (۳۵۳)

قانون آیین دادرسی کیفری

مصوب ۱۳۹۶/۷/۳۰

تاریخ تصویب: ۱۳۹۶/۰۷/۳۰

کد گزارش: ۱۴۰۱۰۸۱۴۳

تاریخ نظر شورای نگهبان: ۱۳۹۶/۰۸/۱۷

پژوهشکده شورای نگهبان

قانون الحاق یک تبصره به ماده (۳۵۳) قانون آیین دادرسی کیفری

مصوب ۱۳۹۶/۷/۳۰

درباره‌ی قانون

«طرح الحاق یک تبصره به ماده (۳۵۳) قانون آیین دادرسی کیفری»، توسط تعدادی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی ابتدا با عنوان «طرح الحاق یک تبصره به ماده (۳۵۵) قانون آیین دادرسی کیفری در خصوص اجرای علنی دادرسی درباره جرائم اقتصادی» با قید یک فوریت تقدیم مجلس شد. در مقدمه‌ی توجیهی این طرح آمده است: رسیدگی شفاف به جرائم اقتصادی علاوه بر اینکه خود موجب بازدارندگی بوده و موجب می‌شود نوعی پیشگیری در جرائم از سوی مفسدین اقتصادی به وجود آید، موجب جلب اعتماد عمومی به حاکمیت و ارکان مبارزه کننده با فساد می‌شود. در قوانین فعلی این موضوع به نحوی دیده شده که الزامی قطعی برای علنی برگزارشدن دادگاه ایجاد نمی‌کند. لذا این طرح به منظور برگزاری علنی دادرسی در جرائم سنگین اقتصادی با قید یک فوریت تقدیم مجلس شورای اسلامی می‌گردد.

یک فوریت این طرح در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۵/۶/۷ مجلس شورای اسلامی به تصویب نمایندگان نرسید و برای رسیدگی به صورت عادی به کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی به عنوان کمیسیون اصلی ارسال شد. کمیسیون مزبور پس از جلسات متعدد با حضور نمایندگان و مسئولان دستگاه‌های مربوطه، سرانجام طرح مذکور را در جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۵/۹/۳ با اصلاحاتی در عنوان و متن به تصویب رساند و گزارش آن را به مجلس ارائه کرد. طرح مزبور، در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۶/۷/۳۰ مجلس شورای اسلامی با اصلاحاتی به تصویب رسید و به موجب نامه‌ی شماره ۱۸۶/۶۳۵۴۴ مورخ ۱۳۹۶/۸/۲ به شورای نگهبان ارسال شد. شورای نگهبان پس از بررسی این مصوبه در جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۶/۸/۱۷ برخی مفاد آن را مغایر با قانون اساسی دانست و نظر خود در این خصوص را طی نامه شماره ۹۶/۱۰۲/۳۲۴۸ مورخ ۱۳۹۶/۸/۲۲ به مجلس شورای اسلامی اعلام کرد. در نهایت، با اصرار مجلس بر مصوبه‌ی خود در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۲۴، این مصوبه براساس اصل (۱۱۲) قانون اساسی به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال شد. این مصوبه

در دستور جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۷/۲/۸ مجمع تشخیص مصلحت نظام قرار گرفت و در نهایت، نظر شورای نگهبان تأیید شد و مراتب طی نامه‌ی شماره ۹۶۱۸۸/۰۱۰۱ مورخ ۱۳۹۷/۲/۱۰ به مجلس شورای اسلامی اعلام شد.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۹۶/۷/۳۰

تاریخ بررسی در شورای نگهبان: ۱۳۹۶/۸/۱۷

ماده واحده- متن زیر به عنوان تبصره (۳) به ماده (۳۵۳) قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ الحاق می‌گردد:
تبصره ۳- در جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ جلسات دادگاه با رعایت اصل یکصد و شصت و

۱. ماده (۳۵۳) قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی: «ماده ۳۵۳- انتشار جریان رسیدگی و گزارش پرونده که متضمن بیان مشخصات شاکی و متهم و هویت فردی یا موقعیت اداری و اجتماعی آنان نباشد، در رسانه‌ها مجاز است. بیان مفاد حکم قطعی و مشخصات محکوم‌علیه فقط در موارد مقرر در قانون امکان‌پذیر است. تخلف از مفاد این ماده در حکم افتراء است. تبصره ۱- هرگونه عکس‌برداری یا تصویربرداری یا ضبط صدا از جلسه دادگاه ممنوع است، اما رئیس دادگاه می‌تواند دستور دهد تمام یا بخشی از محاکمات تحت نظارت او به صورت صوتی یا تصویری ضبط شود. تبصره ۲- انتشار جریان رسیدگی و گزارش پرونده در محاکمات علنی که متضمن بیان مشخصات شاکی و متهم است، در صورتی که به عللی از قبیل خدشه‌دار شدن وجدان جمعی و یا حفظ نظم عمومی جامعه ضرورت یابد، به درخواست دادستان کل کشور و موافقت رئیس قوه قضائیه امکان‌پذیر است.»

۲. ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی: «ماده ۳۶- ...

تبصره- انتشار حکم محکومیت قطعی در جرائم زیر که میزان مال موضوع جرم ارتكابی، یک میلیارد (۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال یا بیش از آن باشد، الزامی است و در رسانه ملی یا یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار منتشر می‌شود:

الف- رشاء و ارتشاء

ب- اختلاس

پ- اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی در صورت تحصیل مال توسط مجرم یا دیگری

ت- مداخله وزرا و نمایندگان مجلس و کارمندان دولت در معاملات دولتی و کشوری

پنجم (۱۶۵) قانون اساسی به صورت علنی برگزار می‌شود و انتشار جریان محاکمه با ذکر نام متهمین به تشخیص دادگاه مجاز است.

▪ دیدگاه مغایرت

الف) گرچه قانون‌گذار اساسی در اصل (۱۶۵) محاکمات را علنی دانسته است، لکن منظور از علنی بودن محاکمات این است که منعی برای حضور دیگران در جلسه‌ی دادگاه نیست. لذا تجویز علنی بودن رسیدگی دادگاه‌ها به معنای جواز انتشار اسامی متهمین قبل از طی مراحل قانونی و اثبات جرم ایشان نیست. این در حالی است که طبق مصوبه‌ی حاضر، انتشار جریان محاکمه در جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی با ذکر نام متهمین به تشخیص دادگاه مجاز شناخته شده است. بنابراین، از آنجا که اطلاق انتشار اسامی متهمین شامل مواردی نیز می‌شود که هنوز جریان محاکمه پایان نیافته و اتهام اشخاص اثبات نشده است، این مصوبه خلاف اصل (۱۶۵) قانون اساسی است؛ چرا که آنچه در اصل (۱۶۵) قانون اساسی مورد شناسایی قرار گرفته است، علنی بودن محاکمه است و اعلام کامل جریان محاکمه با ذکر اسامی متهمان برخلاف مفاد این اصل و به نوعی موجب توسعه‌ی آن اصل می‌شود. گفتنی است، پیش‌تر از آنجا که بند (هـ) ماده (۹) طرح اصلاح موادی از قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰ و اصلاحیه آن مصوب ۱۳۷۵، اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی عمومی از طریق رسانه‌های عمومی به منظور ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد را از جمله صلاحیت‌های سازمان بازرسی دانسته بود، شورای نگهبان اطلاق

→

ث- تبانی در معاملات دولتی

ج- اخذ پورسانت در معاملات خارجی

چ- تعدیات مأموران دولتی نسبت به دولت

ح- جرائم گمرکی

خ- قاچاق کالا و ارز

د- جرائم مالیاتی

ذ- پولشویی

ر- اخلال در نظام اقتصادی کشور

ز- تصرف غیر قانونی در اموال عمومی یا دولتی.»

این بند را نسبت به اعلام مورد، قبل از طی مراحل قانونی مغایر با اصل (۱۶۵) قانون اساسی دانسته بود.^۱

ب) اطلاق ذیل تبصره (۳) الحاقی در خصوص انتشار اسامی متهمین جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی خلاف موازین شرع است؛ چرا که وقتی متهم در حال محاکمه است و هنوز جرم وی اثبات نشده است، انتشار مشخصات وی موجب از بین رفتن آبرو و حیثیت وی و خانواده او می‌شود و این امر، شرعاً جایز نیست.

ج) براساس مصوبه‌ی حاضر، انتشار اسامی متهمین جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی با تشخیص دادگاه بلامانع دانسته شده است. نکته‌ای که در اینجا وجود دارد آن است که انتشار اسامی متهمین به ویژه در مواردی که اتهام ثابت نمی‌شود باعث از بین رفتن آبرو و حیثیت متهم و خانواده‌ی وی می‌شود. این در حالی است که اصل (۲۲) قانون اساسی، حیثیت اشخاص را مصون از تعرض دانسته است. بنابراین از آنجایی که این مصوبه بدون تعیین سازکاری برای اعاده‌ی حیثیت از اشخاص بی‌گناه، حکم به انتشار اسامی همه‌ی متهمین حتی کسانی که جرم آنان ثابت نشده است کرده است، به دلیل آنکه مستلزم تعرض به حیثیت اشخاص می‌شود، مغایر با اصل (۲۲) قانون اساسی است.

د) براساس مصوبه‌ی حاضر، انتشار جریان محاکمه در جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی با ذکر نام متهمین، به تشخیص دادگاه واگذار شده است. نکته‌ای که در اینجا وجود دارد آن است که واگذاری انتشار جریان محاکمه به دادگاه بدون تعیین ضابطه در این خصوص ضمن آنکه زمینه‌ی تشتت آراء دادگاه‌ها در این خصوص را فراهم می‌کند، ممکن است در مواردی انتشار نیافتن جریان محاکمه مصلحت داشته باشد در حالی که دادگاه انتشار آن را بلامانع تلقی کند. بنابراین، اطلاق واگذاری تشخیص انتشار جریان محاکمه به قضات دادگاه‌ها بدون اینکه ضابطه‌ی مشخصی در این خصوص تعیین شود از آنجا که باعث تجویز انتشار جریان محاکمه در مواردی که فاقد مصلحت ملزمه‌ی شرعی

۱. نظر شماره شماره ۸۶/۳۰/۲۵۱۰۶ مورخ ۱۳۸۶/۱۱/۲۴ شورای نگهبان: «اطلاق بند (ه) ماده (۹)، نسبت به اعلام مورد، قبل از طی مراحل قانونی، خلاف موازین شرع و نیز مغایر اصل (۱۶۵) قانون اساسی شناخته شد.»

است، می‌شود این مصوبه مغایر با موازین شرعی است.

▪ دیدگاه عدم مغایرت

حکم ذیل تبصره (۳) الحاقی مبنی بر جواز انتشار اسامی متهمین، مغایرتی با اصل (۲۲) قانون اساسی ندارد؛ چرا که اگرچه در اصل مذکور، حیثیت اشخاص مصون از تعرض شناخته شده است، ولی مطابق با ذیل اصل، قانون می‌تواند در مواردی که مصلحت بداند تعرض به حیثیت برخی از افراد را جایز بداند. از طرفی، مصوبه‌ی حاضر نیز در راستای همین حکم به منظور مقابله با مفسدان اقتصادی اجازه‌ی انتشار اسامی این‌گونه از متهمین را داده است. بنابراین، انتشار جریان محاکمه و نام متهمین جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی نه تنها مغایرتی با اصل (۲۲) قانون اساسی ندارد، بلکه منطبق با حکم ذیل این تبصره مبنی بر تجویز تعرض به حیثیت برخی اشخاص به موجب قانون است.

▪ نظر شورای نگهبان

اطلاق تبصره (۳) ماده واحده، نسبت به انتشار جریان محاکمه با ذکر نام متهمین قبل از طی مراحل قانونی چون شامل مواردی می‌شود که جرم ثابت نشده است، مغایر اصل (۱۶۵) قانون اساسی شناخته شد.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۹۶/۱۰/۲۴ (مرحله دوم - مصوبه اصراری)

ماده واحده - متن زیر به عنوان تبصره (۳) به ماده (۳۵۳) قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲/۱۲/۴ الحاق می‌گردد:
تبصره ۳ - در جرائم موضوع تبصره ماده (۳۶) قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ جلسات دادگاه با رعایت اصل یکصد و شصت و پنجم (۱۶۵) قانون اساسی به صورت علنی برگزار می‌شود و انتشار جریان محاکمه با ذکر نام متهمین به تشخیص دادگاه مجاز است.

■ سرانجام مصوبه

با توجه به اصرار مجلس شورای اسلامی نسبت به مصوبه خود، این مصوبه طبق اصل (۱۱۲) قانون اساسی، برای رفع اختلاف به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال شد.^۱ مصوبه‌ی مذکور در جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۷/۲/۸ مجمع تشخیص مصلحت نظام مورد بررسی قرار گرفت و «نظر شورای نگهبان مورد تأیید قرار گرفت» و نظر مجمع در این خصوص، جهت طی مراحل قانونی به مجلس شورای اسلامی ابلاغ شد.^۲

۱. مندرج در نامه‌ی شماره ۱۸۶/۹۳۸۲۹ مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۲۷ رئیس مجلس شورای اسلامی، خطاب به رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۲. مندرج در نامه‌ی شماره ۹۶۱۸۸/۰۱۰۱ مورخ ۱۳۹۷/۲/۱۰ رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، خطاب به رئیس مجلس شورای اسلامی.

مقام معظم رهبری حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)

در دیدار با اعضای شورای نگهبان (۱۳۷۹/۴/۲۸):
«... شما استدلال دارید، اما این استدلال برای مجلس، گاهی معلوم نیست، گاهی برای مجمع تشخیص هم درست معلوم نیست، ... در حالی که خوب است در متن آن حکم اشاره‌ای به استدلال بشود و در یک محل یا جداگانه آن استدلال به تفصیل نوشته بشود.»

گزارش استدلالی

پژوهشکده شورای نگهبان

تهران، خیابان شهید بهشتی (ره)، خیابان شهید سرافراز

کوچه پنجم پلاک ۱۱ کد پستی: ۱۵۹۷۸۵۶۱۱۳

تلفن: ۰۲۱-۸۸۵۳۳۴۲۹

نمابر: ۰۲۱-۶۴۰۱۴۸۱۷

nashr-rc.ir

gcr.ac.ir